

General-major
dr NIKOLA ČUBRA

Razvoj opštenarodne odbrane u uslovima ostvarivanja politike ekonomske stabilizacije

1. Suština politike ekonomske stabilizacije i postignuti rezultati u njenom ostvarivanju

U posleratnom periodu Jugoslavija je imala brz privredni razvoj, posebno u periodu od 1952. do 1978. godine, u kojem je društveni proizvod rastao po prosečnoj stopi od 7%. U toku ostvarivanja proteklog društvenog srednjoročnog plana takođe je nastavljen dinamičan razvoj. Postignuti su zapaženi rezultati u razvoju proizvodnje, porastu broja zaposlenih, rastu društvenog proizvoda i nacionalnog dohotka i rastu životnog standarda radnih ljudi. Takav razvoj je učinio da se Jugoslavija uvrsti u red srednje razvijenih zemalja i da raspolaze proizvodnim snagama koje predstavljaju solidnu osnovu za prevazilaženje sadašnjih ekonomskih teškoća. Paralelno s razvojem materijalne baze razvijeni su i samoupravni odnosi društveno-ekonomskog i društveno-političkog sistema na osnovama politike Saveza komunista Jugoslavije, Ustava SFRJ, Zakona o udruženom radu i drugih sistemskih zakona. Razvijeni samoupravni odnosi i stvorena materijalna baza društva su i najvažniji činioci razvoja sistema opštenarodne odbrane i jačanja odbrambene moći društva.

Međutim, u proteklom planskom periodu pojavile su se i određene tendencije ekonomske nestabilnosti zemlje, naročito koncem 1979. godine, koje su posledica, pored ostalog, nepovoljnih međunarodnih ekonomskih prilika (izuzetno visok rast cena nafte i repromaterijala, protekcionizam u međunarodnim ekonomskim odno-

sima, rast cena opreme i tehnologije, teškoće u dobivanju kredita itd.).

Ta nestabilnost ispoljava se, pre svega, u sledećem:

1) *Neusklađenost potrošnje i proizvodnje*, odnosno znatno brži rast svih oblika potrošnje (investicione, zajedničke, lične i opšte) od realnog rasta društvenog proizvoda i ostvarenog dohotka.¹ Na-ročito je intenzivan rast investicione potrošnje i njeno veliko učešće u društvenom proizvodu, što pojačava naprezanje finansijskih i materijalnih resursa zemlje i povećava zaduženost u inostranstvu. Zbog nesrazmerno visoke investicione potrošnje i nedovoljne efikasnosti investicionih ulaganja, ta potrošnja je predstavljala naj-snažniji generator ekonomske nestabilnosti u ukupnoj društvenoj reprodukciji.

Opštedruštvena i zajednička potrošnja takođe je brzo rasla (oko 25% godišnje, pri nominalnom rastu društvenog proizvoda oko 23%). Nešto brže je rasla zajednička potrošnja, što je značajno us-lovljeno konstituisanjem administrativnih organa u samoupravnim interesnim zajednicama, a i bržim širenjem visokoškolskih institu-cija i nekih društvenih delatnosti od objektivnih potreba i moguć-nosti. Interesantno je zapaziti da se učešće budžeta federacije (u kojem se obezbeđuju sredstva za finansiranje Jugoslovenske na-rodne armije) u društvenom proizvodu Jugoslavije iz godine u go-dinu smanjivalo.²

2) *Visok rast cena i inflacija*, uslovljeni su, pre svega, ne-srazmernim rastom potrošnje u odnosu na rast društvenog proizvo-da. Porastom cena kompenzirana je nedovoljna efikasnost proizvod-nje i poslovanja. Kontrola i mere za usporavanje rasta cena, u uslo-vima stalnog rasta troškova, nisu dali zadovoljavajuće efekte, jer je u periodu liberalizacije cena dolazilo do njihovog naglog skoka. To ukazuje na potrebu za iznalaženjem adekvatnih rešenja kako bi se izišlo iz sadašnjeg režima ograničenih cena do konca 1982. ili po-četkom 1983. godine, a da ne dođe do njihovog abnormalnog rasta.

Visoka inflacija nepovoljno utiče na motivisanost privred-nih subjekta za podizanje produktivnosti rada i efikasnosti privre-divanja, jer parcijalni vlastiti interesi stimulišu privredne subjekte

¹ Učešće investicija u društvenom proizvodu u periodu od 1976. do 1979. godine dostiglo je nivo od 36% društvenog proizvoda, a opšte i zajed-ničke potrošnje od oko 38%. U istom periodu realni lični dohoci po zapo-slenom rasli su po stopi od 3,2%, a produktivnost rada po stopi od 2,7% iako je bilo utvrđeno da realni lični dohoci rastu u okvirima rasta pro-duktivnosti rada.

² U 1976. godini u kojoj se počelo sa ostvarivanjem prethodnog dru-štvenog srednjoročnog plana učešće budžeta federacije u društvenom pro-izvodu bilo je 10,2%, a u 1981. godini ono je smanjeno na 7,5%.

da svoje rezultate ostvaruju povoljnim rastom cena, a ne smanjenjem troškova proizvodnje. Osim toga, inflacija podrazumeva i potrebu čestih povećanja nominalnih ličnih dohodaka, što u pojedinim organizacijama udruženog rada to više opredeljuje ekonomski položaj radnika nego njihova zalaganja na radnim mestima i njihovi proizvodni rezultati.

Inflacija ne samo što otežava efikasnost privređivanja, nego nepovoljno utiče i na sve ostale društvene delatnosti i tokove u njima. Svakako da ona nepovoljno utiče i na mogućnost ostvarivanja planova i programa opštenarodne odbrane, posebno na mogućnost obezbeđivanja njihove stabilnosti.

3) *Tendencije pogoršanja spoljnotrgovinske razmene* sa inostranstvom, koje su započele pre petnaestak godina, nastavljene su još većim intenzitetom. Te tendencije su sadržane u smanjenju učešća jugoslovenske privrede u ukupnom obimu svetskog prometa, povećanju disproporcije između izvoza i uvoza, a time i u narušavanju uravnoteženosti platnog bilansa i likvidnosti zemlje. Visoka konjunktura na domaćem tržištu sužavala je obim i asortiman raspoloživih roba za izvoz. Položaj naše privrede u razmeni sa inostranstvom nije zadovoljavajući, posebno ako se ima na umu obim zaduženosti i problem likvidnosti zemlje. To se može posmatrati i sa odbrambenog aspekta, naročito s aspekta pripreme privrede za rad i funkcionisanje u ratu.

4) *Disparitet cena na domaćem i inostranom tržištu* (izražen u nerealom deviznom kursu) činio je uvoz atraktivnim, što je jačalo težnje za izgradnjom kapaciteta zasnovanim na uvoznim komponentama jugoslovenske privrede od inostranstva, veliki porast uvoza i nedovoljno aktiviranje domaćih sirovinskih, privrednih, istraživačko-razvojnih i drugih potencijala koji bi omogućili stabilniji razvoj naše zemlje. Visoka privredna zavisnost od inostranstva i ekonomska nestabilnost, pored ostalog, nepovoljno se odražavaju i na materijalnu osnovu razvoja opštenarodne odbrane i jačanja odbrambene moći društva.

Te negativne tendencije praćene su slabljenjem konkurentske sposobnosti privrede, nedovoljnom primenom ekonomskih kriterijuma i izbegavanjem sučeljavanja sa svetskom produktivnošću i svetskim tržištem.

Sagledavajući nepovoljne tendencije i zaoštrenost odnosa na mnogim sektorima društvene reprodukcije i društveno-ekonomske i političke posledice koje bi mogle nastati tolerisanjem takvih tendencija, Predsedništvo CK SKJ i drugi politički činoci ocenili su da je neophodno započeti odlučno sprovođenje zahteva politike eko-

nomske stabilizacije. Utvrđeno je da težište aktivnosti treba usmeriti na: eliminisanje neusklađenih odnosa u raspodeli dohotka i društvenog proizvoda radi povećanja materijalne baze udruženog rada; poboljšanje strukture materijalne proizvodnje u pravcu davanja adekvatnog značaja podređenim privrednim granama (posebno poljoprivredi) u odnosu na prenaplašen značaj industrijalizacije; povećanje izvoza i racionalizaciju uvoza; smanjenje platnog deficita; obezbeđenje veće usklađenosti robnonovčanih odnosa, i ublažavanje rasta cena i inflacije. Poseban akcenat je dat na potrebu povećanja produktivnosti rada i širu primenu ostalih kvalitativnih činioca privređivanja, kao osnovne pretpostavke prevazilaženja tendencije opadanja proizvodnje i usporavanja privrednog rasta.

Osnovni cilj svih mera ekonomske stabilizacije je da se obezbedi organizovanja aktivnost organizacija udruženog rada, drugih samoupravnih organizacija i zajednica i društveno-političkih i društvenih zajednica i organizacija na doslednom sprovođenju usvojenih sistemskih rešenja, a time da se otkloni i zaostajanje u razvoju samoupravnih socijalističkih odnosa. Time bi se stvorili povoljniji uslovi za ovladavanje radnika društvenom reprodukcijom i za slobodnije delovanje ekonomskih zakonitosti i tržišnih kriterijuma, a na tim osnovima bili bi stabilniji ekonomski tokovi u celini. Dohodak mora biti glavni motiv i kriterijum i za efikasnost u poslovanju i za razvoj organizacija udruženog rada i privrede u celini. Predviđeno je da se uspostavljanjem povoljnijih odnosa u raspodeli dohotka, a posebno čistog dohotka na lične dohotke i akumulaciju, ojača reproduktivna sposobnost privrede i zainteresovanost radnika za postizanje boljih poslovnih rezultata.

Ocenjujući ostvarivanje politike ekonomske stabilizacije kao dugoročan proces, zauzet je stav da planove svih samoupravnih organizacija i zajednica i društveno-političkih zajednica treba pripremiti, donositi i ostvarivati kao svojevrzne programe borbe za ekonomsku stabilizaciju. U skladu s tim, svi nosioci planiranja moraju svoje planove uskladiti s raspoloživim resursima. To opredeljenje nalazi svoju primenu i u pripremanju, donošenju i ostvarivanju planova u oružanim snagama.

Ako bismo rekapitulirali osnovne rezultate koji su postignuti u ostvarivanju politike ekonomske stabilizacije na koncu 1981. godine, tada bi to, pre svega, bili: smanjenje platnog deficita, poboljšanje globalnih robnonovčanih odnosa i uspostavljanje nešto povoljnijih odnosa u raspodeli dohotka i čistog dohotka.

Iako su postignuti značajni rezultati u dosadašnjem ostvarivanju politike ekonomske stabilizacije, ipak smo u 1982. godinu ušli

is izrazito nepovoljnim tendencijama u privredi koji se ogledaju, pre svega, u usporavanju dinamike privrednog rasta, zaoštavanju problema na području životnog standarda, stagniranju rasta produktivnosti rada, velikoj uveznoj zavisnosti i nemogućnosti obezbeđenja potrebnog obima uveznih komponenata za reprodukciju i sve izraženijem problemu zapošljavanja. Najveće teškoće proizilaze iz velike zaduženosti, tako da se u 1982. godini za plaćanje kamata i otplata spoljnih dugova moraju odvojiti veća sredstva nego što se obezbeđuje realnim rastom društvenog proizvoda i nacionalnog dohotka. Ako se zna da su obaveze prema inostranstvu veće od mogućih priliva inostranih sredstava korištenjem novih kredita, nije teško zaključiti da za zadovoljenje svih potreba raspolažemo sredstvima koja su manja od ostvarenog društvenog proizvoda. Time se unosi nova dimenzija u celokupnu raspodelu dohotka i menjaju uslovi društveno-ekonomskog razvoja zemlje, što, pre svega, zahteva radikalno smanjenje svih oblika potrošnje, a naročito investicione, opšte i zajedničke, kako bi se sprečio dalji pad realnih ličnih dohodaka i nivoa životnog standarda.

Ostvarenje dugoročnog programa politike ekonomske stabilizacije mora obuhvatiti dva najkrupnija područja našeg celokupnog razvoja. *Prvo* je razvoj samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa i jačanje uloge radničke klase u skladu s opredeljenjima utvrđenim u Programu SKJ, Ustavu SFRJ, Zakonu o udruženom radu, na III kongresu samoupravljača Jugoslavije i na X, XI, XII kongresu SKJ. *Drugo* područje obuhvata probleme u vezi s materijalnim razvojem (strategija privrednog razvoja, struktura proizvodnje i potrošnje, dinamika razvoja, zaposlenost, raspodela, životni standard i dr.), s težištem na povećanju produktivnosti rada i efikasnijim gospodarenjem društvenim sredstvima. O osnovnim pravcima rešavanja ovih problema biće reči nešto kasnije.

2. Osnovni pravci ostvarivanja politike ekonomske stabilizacije³

Polaznim osnovama dugoročnog programa ekonomske stabilizacije opredeljena su dva osnovna procesa ekonomske stabilizacije

³ U pripremi ovog dela teksta korišćena je Rezolucija XII kongresa SKJ »Zadaci SKJ u razvoju socijalističkih samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa, u materijalnom i socijalnom razvoju«, »Polazne osnove dugoročnog programa ekonomske stabilizacije« i »Antinflacioni program« koji je pripremila Komisija saveznih društvenih saveta za probleme ekonomske stabilizacije.

naše zemlje. Prvi je u sferi društveno-ekonomskih i društveno-političkih odnosa, a drugi u sferi materijalnog razvoja.

Da bi se shvatila neophodnost daljeg razvoja samoupravnih socijalističkih odnosa, mora se poći od činjenice da su rezultati postignuti u tridesetogodišnjem razvoju socijalističkog samoupravljanja potvrdili ispravnost trajnog opredeljenja radničke klase da prevaziđe protivrečnosti kojima se u drugim sistemima, na bazi dominacije kapitala ili svemoći države, vrši otuđivanje radnika. Stoga, nije realno tražiti izlaz iz teškoća u kojima se nalazimo u menjanju socijalističkog samoupravnog sistema, već u ulaganju većeg nпора u prevazilaženje uzroka stagnacije razvoja samoupravnih odnosa. Polazeći od društvene suštine opštenarodne odbrane, odnosno činjenice da je podruštvljavanje opštenarodne odbrane u najneposrednijoj vezi s razvojem samoupravnih odnosa, jasno je da će prevazilaženje sadašnjih teškoća stvoriti objektivne uslove za brži razvoj sistema opštenarodne odbrane i društvene samozaštite i jačanje odbrambene moći društva.

Institucionalni ekonomski okvir razvoja sistema socijalističkog samoupravljanja zasnivaju se na delovanju ekonomskih zakonitosti socijalističke robne proizvodnje i sistema samoupravnog društvenog planiranja. To podrazumeva slobodno udruživanje rada i sredstava, zatim obimnije nego do sada kretanje društvenih sredstava i akumulacije na jedinstvenom jugoslovenskom tržištu i svih naučnih i tehničko-tehnoloških dostignuća. Iako u našim uslovima društvenog vlasništva nad sredstvima za proizvodnju, samoupravljanja, dohodovnih odnosa i na tim osnovama udruživanja rada i sredstava, težište ima nešto drugačiju ulogu nego u drugim društveno-ekonomskim sistemima. Ipak ono ne može biti zamenjeno administrativnim regulisanjem takve društvene reprodukcije. Ukoliko bude delovanje ekonomskih zakonitosti jače izraženo, utoliko će biti veća efikasnost u poslovanju i motivisanost za kvalitetnije privređivanje, što je osnovna pretpostavka ekonomske stabilnosti. Sistem samoupravnog društvenog planiranja mora imati znatno više nego do sada usmeravajuću, koordinirajuću i, u odnosu na tržište, korektivnu ulogu u razvoju naše privrede i društva. Naponi koji se čine na razvoju organizacije i metodologije društvenog planiranja i davanje većeg značaja planiranju u celini može znatno ubrzati i olakšati prevazilaženje sadašnjih ekonomskih teškoća.

U dosadašnjoj praksi izgradnje i primene sistema samoupravnog društvenog planiranja javljaju se brojne teškoće, među kojima su dominantne razlike u uslovima privređivanja nastale mimo tržišne i ekonomske logike. Velike razlike u uslovima rada i privre-

divanja, niska akumulativna i reproduktivna sposobnost privrednih subjekata, velika tehnološka i sirovinska zavisnost domaćih proizvođača od uvoza i problemi koji se javljaju u funkcionisanju jedinstvenog jugoslovenskog tržišta, krupni su problemi koji su sprečavali otvaranje procesa usklađivanja planova organizacija udruženog rada, a time i šire udruživanje rada i sredstava. Nerealno definisani ciljevi razvoja bili su jedan od osnovnih uzroka nepovoljnih tokova u procesu društvene reprodukcije. To je potencionirano nerazvijenošću metodologije planiranja i nepostojanjem adekvatnog informacionog sistema, koji bi omogućili da se pravovremeno sagledaju potrebe i mogućnosti daljeg razvoja, pripreme i donesu optimalni planovi i pravi tok njihovog izvršenja.

Budući da je planiranje opštenarodne odbrane i društvene samozaštite integralni proces planiranja celokupnog društveno-ekonomskog razvoja, to su slabosti koje su se javljale u društvenom planiranju uticale i na efikasnost planiranja odbrane. Ti nepovoljni uticaji su bili nešto slabiji u planiranju razvoja oružanih snaga, a naročito Jugoslovenske narodne armije, gde smo uspeli razviti dovoljno efikasan sistem planiranja. Dalje usavršavanje sistema planiranja razvoja oružanih snaga i opštenarodne odbrane i društvene samozaštite biće moguće u meri u kojoj se bude usavršavao sistem planiranja u društvu.

Osnovni problemi u proširenoj reprodukciji vezani su za nisku akumulativnost i reproduktivnu sposobnost organizacija udruženog rada i visoku investicionu potrošnju. Ništa manje nije značajna ni cirkulacija (međugranska i međuregionalna) sredstava proširene reprodukcije na jedinstvenom jugoslovenskom tržištu. Rešavanje pitanja cirkulacije i koncentracije sredstava proširene reprodukcije na samoupravnim osnovama jedno je od najvažnijih pitanja čitavog sistema samoupravnog planiranja proširene društvene reprodukcije. U rešavanje tog pitanja sve više se mora uključivati udruženi rad, podrazumevajući, i sredstva kojima su do sada raspolagale bankarske institucije.

U našim samoupravnim društveno-ekonomskim uslovima podsticaji za aktiviranje kvalitativnih činilaca privređivanja su raspodela i nagrađivanje prema radu. Ti podsticaji moraju da sadrže više elemenata za veće društveno vrednovanje proizvodnog rada, a za smanjenje velikog broja administrativnih kadrova i u društvenim i u privrednim delatnostima. Paralelno s obezbeđenjem prava raspolaganja dohotkom od strane radnika, njihovim potpunijim odlučivanjem o proširenoj reprodukciji i većim uticajem na uslove privređivanja, neophodno je da raste ekonomska odgovornost po-

jedinih subjekata i samih radnika. U okviru toga neophodna je veća odgovornost samoupravnih i poslovnih organa za rezultate rada i poslovanja, a i za obavljanje poslova iz oblasti opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, kao sastavnih delova svojih redovnih funkcija.

U daljem materijalnom razvoju zemlje neophodno je izmeniti jednostran odnos prema industrijalizaciji, kao gotovo jedinstvenom činiocu privrednog, socijalnog i društvenog razvoja Jugoslavije, i obezbediti adekvatan razvoj ostalih grana i delatnosti: poljoprivrede, saobraćaja, šumarstva, turizma, građevinarstva, »male privrede« i dr. Tako ravnomeran privredni razvoj ima poseban značaj sa stanovišta obezbeđenja materijalnih činilaca u ratu.

Osnovne promene u materijalnoj sferi do kojih mora doći ako želimo ostvariti politiku ekonomske stabilizacije su sledeće:

— Obezbediti veću podelu rada i napuštanje prakse izgradnje samo velikih industrijskih objekata koji se ne mogu lako prilagođavati izmenjenim uslovima privređivanja, što je i sa stanovišta opštenarodne odbrane od posebnog značaja, jer se funkcionisanje relativno manjih i prostorno šire lociranih kapaciteta u ratu lakše obezbeđuje;

— Neophodno je ekonomsko tretiranje poljoprivrede kao i svih ostalih privrednih grana, a ne samo kao delatnosti koja treba da obezbedi snabdevanje. Promena društvenog i ekonomskog tretmana poljoprivrede i njen ubrzani razvoj i u ravničarskim i u brdsko-planinskim područjima od posebnog je značaja za snabdevanje oružanih snaga i ishranu stanovništva u ratu. Neophodno je prevazići zaostajanje u razvoju transporta, posebno železničkog, u kojem je došlo do dezinvestiranja i zaostajanja u modernizaciji pruga i voznog parka. Ravnomerniji razvoj rečnog i pomorskog saobraćaja doprineo bi sniženju troškova transporta. Nema potrebe posebno isticati značaj razvoja saobraćajnog sistema za jačanje odbrambene sposobnosti zemlje;

— Od privrednih delatnosti u kojima dolazi do dezinvestiranja je i stambeno-komunalna delatnost. Neekonomske stambene ne obezbeđuju ni prostu reprodukciju stambenog fonda zbog čega je, i uz znatno izdvajanje za stambenu izgradnju, rešavanje stambenih problema još veoma aktuelno;

— Primaran značaj za dalji privredni razvoj naše zemlje ima svestranije razvijanje ekonomskih odnosa sa inostranstvom. U najneposrednijoj vezi sa preduzimanjem mera za povećanje izvoza je tehnički i tehnološki razvoj. Smanjenje velike tehnološke i sirovinске zavisnosti naše privrede od inostranstva izuzetno je značajno

kako sa stanovišta stabilnog privređivanja tako i sa stanovišta opštenarodne odbrane. U tom kontekstu aktivnostima vojno-ekonomske saradnje sa drugim zemljama može se znatno doprineti unapređenju i širenju ekonomskih odnosa zemlje s inostranstvom u celini. Iako su tu postignuti zapaženi rezultati, ipak još nisu iskorištene sve mogućnosti. Za proširenje vojno-ekonomske saradnje naše zemlje sa drugim zemljama potrebno je šire angažovanje nadležnih organa van oružanih snaga;

— Dosadašnji trendovi u nezaposlenosti, posebno mladih i kvalifikovanih radnika, veoma su nepovoljni, tako da ukupni rezultati u ostvarivanju politike ekonomske stabilizacije ne mogu biti zadovoljavajući ako se ti nepovoljni trendovi ne zaustave.

Polazeći od toga da je čovek osnovni činilac opštenarodne odbrane, jasno je da zapošljavanje mladih ljudi, obezbeđenje njihove egzistencije i rešavanje socijalnih problema predstavlja značajan činilac jačanja odbrane. Rešavanje tog problema treba posmatrati u neposrednoj vezi s obezbeđenjem kadrova za službu u oružanim snagama.

Aktuelna ekonomska situacija i prisutni problemi i nepovoljna tendencija u društvenoj reprodukciji zahtevaju što pre zaustavljanje daljeg opadanja privredne aktivnosti i stvaranje uslova za njen postepen rast, povećanje uvoza roba i usluga, a i svođenje svih oblika potrošnje na nivo ostvarenog društvenog proizvoda koji preostaje posle podmirenja obaveza za otplatu dugova prema inostranstvu.

Sprovođenjem i postizanjem ciljeva antiinflacione politike moraju se stvoriti uslovi za otklanjanje uzroka inflacije kako bi se u relativno kratkom roku ona smanjila sa 40%, koliko je iznosila krajem 1981. godine, na oko 10% krajem 1985. godine. Borba protiv inflacije mora se postepeno prenositi sa administrativnih mera na izraženije delovanje ekonomskih zakonitosti, što će doprineti stvaranju uslova za povećanje efikasnosti privređivanja.

Osnovni zadaci Saveza komunista Jugoslavije u ostvarivanju opredeljenja Dvanaestog kongresa koja se odnose na politiku ekonomske stabilizacije utvrđeni su na Trećoj sednici Centralnog komiteta SKJ, održanoj 24. septembra 1982. godine. To su: sprečavanje daljeg opadanja privrednih aktivnosti i stvaranje uslova za postepeno povećanje proizvodnje i brži rast izvoza i, na toj osnovi, rešavanje spoljne likvidnosti i unutrašnje ekonomske stabilizacije zemlje. Naglašeno je da se ti zadaci moraju odlučno i odgovorno izvršavati uz utvrđivanje efikasnih mera ekonomske politike za 1983. godinu i donošenje svih dokumenata na osnovu kojih će se

utvrđivati dugoročni program ekonomske stabilizacije, ali i uz realizaciju srednjoročnog društvenog plana razvoja od 1981. do 1985. godine. U celokupnom procesu izvršavanja tih zadataka moraju biti prisutne potrebe i mogućnosti razvoja opštenarodne odbrane i društvene samozaštite.

U zaključcima Centralnog komiteta SKJ posebno se ističe neophodnost odgovarajućeg izvršavanja zadataka na svakom radnom mestu, odgovoran i racionalan odnos prema društvenoj imovini i unapređenje samoupravnih društveno-ekonomskih i političkih odnosa, utvrđenih Ustavom, Zakonom o udruženom radu i drugim sistemskim zakonima. To odgovornije i racionalnije ponašanje svakako da mora karakterisati i izvršavanje zadataka odbrane i zaštite.

3. Međuzavisnost ekonomike i odbrane, s posebnim osvrtom na naš dosadašnji razvoj

Postojanje međuzavisnosti, ekonomike i odbrane nikad nije bilo sporno. Nesporazumi koji u vezi s tim postoje uglavnom su vezani za karakter te međuzavisnosti.⁴ To je logično, jer svakom nivou razvijenosti proizvodnih snaga i proizvodnih odnosa odgovaraju i adekvatni odnosi ekonomike i odbrane. Pri tome je najvažnija društveno-ekonomska osnova tih odnosa, odnosno da li se oni uspostavljaju prema interesima i posredstvom vladajuće klase, države ili udruženog rada sa društvenim sredstvima za proizvodnju.

U našem narodnooslobodilačkom ratu, iako na specifičan način, došla je do punog izražaja međuzavisnost ekonomskih mogućnosti zemlje i načina vojnog organizovanja i oblika vođenja oružane borbe. Potreba angažovanja svih ljudskih i materijalnih snaga jugoslovenskih naroda i narodnosti u borbi protiv okupatora i domaćih izdajnika bitan je razlog, kako ističe Tito, da se već na početku ustanka izda naređenje o stvaranju partizanskih odreda i diverzantskih grupa u svim delovima Jugoslavije.⁵ Materijalna osnova koja se povećavala ratnim plenom, naročito u oružju i vojnoj opremi znatno je uticala na to da se u daljoj fazi vođenja rata pređe na viši stepen vojnog organizovanja. Značaj ekonomskog činioca za vođenje narodnooslobodilačkog rata Tito ovako definiše »... za

⁴ Na postojanje međuzavisnosti ekonomike i vojne organizacije ukazivali su još predstavnici klasične građanske ekonomije, posebno Adam Smit i David Rikardo. Marks i Engels su, analizirajući suštinu rata, isticali zavisnost organizacije oružanih snaga, naoružanja, strategije i taktike i načina vođenja rata u celini od nivoa ekonomske razvijenosti i načina proizvodnje. Lenjin je dalje razvio temu o uslovljenosti vojne organizacije sa dostignutim nivoom proizvodnih snaga i proizvodnih odnosa.

⁵ J. B. Tito, *Vojna djela*, Vojnoizdavački zavod, Beograd, knjiga II, str. 229.

našu narodnooslobodilačku vojsku od prvostepene je važnosti ekonomsko stanje naroda na onom prostoru gdje se vode operacije». ⁶ Maksimalno oslanjanje vojne organizacije na ekonomsku snagu naroda kao što je bio slučaj u narodnooslobodilačkom ratu predstavlja bitno opredeljenje naše savremene koncepcije opštenarodne odbrane i čini osnovu sadašnjih rešenja u domenu materijalnog obezbeđenja oružanih snaga u miru i ratu.

Navođenje ovih nekoliko fundamentalnih stavova o uticaju ekonomske baze, u određenoj fazi razvoja društva, na njegovo odbrambeno organizovanje, imalo je za cilj da se shvati da nepovoljna ekonomska kretanja u našoj zemlji direktno ili indirektno otežavaju razvoj odbrane i da je stoga neophodno odlučno i dosledno ostvariti dugoročni program politike ekonomske stabilizacije.

Naše opredeljenje da se izgradi, istorijski gledano, nov odbrambeni sistem u kojem će biti obuhvaćene celokupne ljudske i materijalne snage jugoslovenskog socijalističkog samoupravnog društva stvara objektivne uslove za povećanje efikasnosti odbrane i zaštite, sa relativno manjim materijalnim ulaganjima. Međutim, vojno-politička situacija u svetu, veliki troškovi razvoja i izdržavanja oružanih snaga, odnosno razvoja sistema opštenarodne odbrane i društvene samozaštite u celini i uslovi koje nam savremeni rat nameće zahtevaju i dalje ulaganje znatnog dela nacionalnog dohotka u jačanje odbrambene moći društva, a posebno u tehničku modernizaciju, organizacijsko i kadrovsko usavršavanje, izgradnju objekata infrastrukture, formiranje ratnih materijalnih rezervi i obezbeđenje životnog standarda pripadnika oružanih snaga. Što uspešnije i brže postizemo ciljeve ekonomske stabilizacije, utoliko će se brže stvarati povoljniji uslovi za razvoj opštenarodne odbrane i društvene samozaštite. Na to je ukazano i u Rezoluciji XII kongresa SKJ u kojoj se između ostalog konstatuje: »Dosledno ostvarivanje politike ekonomske stabilizacije, odlučna orijentacija na proizvodnju i korišćenje domaćih sirovina, reproduktionog materijala, energije i hrane, odgovorno rešavanje pitanja robnih i materijalnih rezervi u organizacijama udruženog rada i društveno-političkim zajednicama, kao i brži razvoj brdsko-planinskih i priograničnih područja — ima izuzetan značaj sa stanovišta odbrane i bezbednosti.« ⁷

⁶ J. B. Tito, *Stvaranje i razvoj Jugoslavije*, Politička uprava JNA, deo I, str. 239.

⁷ Zadaci Saveza komunista Jugoslavije u razvoju i jačanju opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, *Dvanaesti kongres SKJ*, »Komunist« 1982. g., str. 124.

Uspostavljeni samoupravni socijalistički odnosi i ostvareni stepen podružtvljenosti odbrane zahtevaju i specifičan prilaz analizi odnosa između ekonomskog i odbrambenog sistema zemlje. Ti se odnosi mogu posmatrati kroz sledeća četiri stanovišta:

1) *Dostignuti nivo razvoja materijalne baze društva i mogućnosti izdvajanja za opštenarodnu odbranu i društvenu samozaštitu.* Brz razvoj jugoslovenske privrede posle drugog svetskog rata i povećanje društvenog bogatstva stvorili su povoljne uslove za zadovoljenje različitih društvenih potreba, među kojima, svakako, i potreba odbrane.

U celom posleratnom razvoju naše društvo je izdvajalo značajan deo sredstava za jačanje svoje odbrane. U tome je neizmeran Titov doprinos, jer se stalno zalagao za obezbeđenje sredstava za jačanje odbrane, naročito u onim godinama u kojima su teškoće obezbeđenja sredstava bile posebno izražene.

Kada se radi o finansiranju potreba JNA, poznato je da se obim sredstava određuje u procentu od ostvarenog nacionalnog dohotka utvrđenog u proporcijama Društvenog plana Jugoslavije. Kako se visina sredstava u budžetu federacije utvrđuje na osnovu planiranog nacionalnog dohotka, bez valorizacije razlike između planiranog i ostvarenog, to je realna vrednost obezbeđenih sredstava manja zbog većeg porasta cena i većeg nominalnog dohotka nego što je predviđeno početkom godine. Ta razlika je u pojedinim godinama bila dosta velika. Sadašnje nepovoljne tendencije u ekonomskom razvoju zemlje i zaoštavanje odnosa u raspodeli nacionalnog dohotka i dalje će otežavati obezbeđenje sredstava za finansiranje potreba odbrane. Međutim, shvatajući šta znači sigurna odbrana za slobodan i nezavisan razvoj naše samoupravne zajednice, svi odgovarajući društveni činoci su svesni da se i u nepovoljnim ekonomskim uslovima za tu značajnu društvenu funkciju moraju obezbediti finansijska sredstva u skladu sa zajednički utvrđenim ciljevima i interesima, a i objektivnim materijalnim mogućnostima.

2) *Uticaj strukture i načina potrošnje sredstava izdvojenih za potrebe odbrane na razvoj nacionalne privrede.* Deo nacionalnog dohotka koji se izdvaja za potrebe odbrane ima značajne ekonomske efekte u društvenoj reprodukciji. Proširenje proizvodnje za potrebe odbrane deluje stimulatивно na povećanje traženja sredstava za proizvodnju, omogućava povećanje zaposlenosti, doprinosi razvoju domaćih tehnologija i korišćenju domaćih sirovinskih izvora, a preko kupovne moći uposlenih u oružanim snagama i vojnoj industriji utiče na široku potrošnju. Pri tom se, ipak, ne smije zaboraviti da prekomerna ulaganja u vojnu delatnost nepovoljno utiču na pro-

širenu reprodukciju i ekonomski potencijal zemlje. Međutim, zemlja koja ne bi ulagala u jačanje svoje odbrane mogla bi lako postati žrtva agresije.

Naša dosadašnja orijentacija u obezbeđenju naoružanja, vojne opreme i drugih materijalnih sredstava, odnosno u celokupnom pozadinskom obezbeđenju oružanih snaga na domaće izvore i postojeće privredne kapacitete pozitivno utiče na ukupan ekonomski razvoj zemlje. Taj uticaj je dvojak. On se ispoljava najpre kroz nivo zahteva odbrane i zaštite u proizvodnji sredstava ratne tehnike i vojne opreme u kvantitativnom i kvalitativnom smislu, i uopšte materijalnih sredstava neophodnih za podmirenje potreba odbrane i zaštite. To implicira i određene zahteve u pogledu proizvodnih sposobnosti privrede u tehničko-tehnološkom pogledu. Drugi nivo implikacije toga je sfera organizacije proizvodnje. Da bi se sopstvene mogućnosti bolje iskoristile, neophodno je, pre svega, povećati organizovanost i efikasnost jugoslovenske privrede, što je i prevashodni cilj ostvarivanja politike ekonomske stabilizacije. Prema tome, zahtevi politike odbrane i politike ekonomske stabilizacije su u osnovi identični.

Drugi vid uticaja odbrane i zaštite na privredni razvoj ispoljava se kroz delatnost tzv. vojne industrije. Naime, postoje objektivne mogućnosti da organizacije udruženog rada koje se bave istraživanjem, razvojem i proizvodnjom naoružanja i vojne opreme brže primenjuju rezultate naučno-tehnološkog progressa. Proizvodnja modernog naoružanja podrazumeva osvajanje vrhunskih tehnologija koje se mogu prenositi i primenjivati i u drugim delatnostima i privredi u celini. Treba, međutim, reći da naša vojna industrija još nije iskoristila sve mogućnosti proizvodnog, poslovnog i dohodovnog povezivanja sa ostalim organizacijama udruženog rada (kooperantima, snabdevačima repromaterijala i sirovina itd.).

3) *Vrednovanje odbrambenih kriterijuma u politici privrednog razvoja.* Pojačana uloga privrede u vođenju rata, uz povećanje mogućnosti oštećenja i onesposobljavanja privrednih objekata izvođenjem borbenih dejstava, uslovljava da se u koncipiranju razvoja privrede vodi računa o mogućnosti njenog funkcionisanja u ratu. To se ne obezbeđuje samo povoljnijom lokacijom privrednih kapaciteta, već optimalnim razvojem strukture i načina funkcionisanja celokupne privrede. Naša dosadašnja praksa ukazuje da su oni kapaciteti koji su razvijeni u skladu sa opštim privrednim i društvenim interesima zadovoljavajući i u odnosu na odbrambene i zaštitne kriterijume. Naprotiv, sva nepovoljna rešenja u našem dosadašnjem privrednom razvoju (strukturna neusklađenost, relativno velika

tehnološka i sirovinska zavisnost od inostranstva, nedovoljna povezanost domaćih proizvođača, nizak nivo primene kvalitativnih faktora privređivanja) nepovoljno se odražavaju i na odbrambenu sposobnost zemlje.

Isticanje potrebe primene odbrambenih i zaštitnih kriterijuma pri odlučivanju o privrednom razvoju ne znači da oni moraju imati prioritet. Međutim, neophodno je da se prilikom razmatranja svakog alternativnog rešenja oceni koliko svako rešenje zadovoljava i odbrambene kriterijume. Primeni odbrambenih kriterijuma, kao i celokupnom procesu priprema razvojnih odluka, potrebno je u narednom periodu pokloniti više pažnje. To je istaknuto i u Rezoluciji 12. kongresa SKJ: »Dvanaesti kongres SKJ ukazuje na potrebu bržeg i efikasnijeg rešavanja svih pitanja od kojih zavisi funkcionisanje društveno-ekonomskog sistema u opštenarodnom odbrambenom ratu. Odlučnije se moraju prevazilaziti zaostajanja i slabosti u organizacionom, kadrovskom i materijalno-tehničkom osposobljavanju privrede i društvenih delatnosti za rad u ratnim uslovima. Interesi odbrane i bezbednosti moraju biti ugrađeni u sve tekuće i druge planove i programe razvoja.«⁸

4) *Značaj odbrambene sposobnosti za slobodan i nezavisan razvoj.* Kao što privredni razvoj i ekonomska moć zemlje utiču na jačanje odbrane i zaštite, isto tako i dostignuti nivo odbrambene efikasnosti predstavlja značajan činilac celokupnog društveno-ekonomskog razvoja. To treba posmatrati i u funkciji vođenja dugotrajnog iscrpljujućeg rata protiv bilo kojeg agresora i u funkciji odvrćanja od agresije. Koncipirajući društveno-ekonomski razvoj Jugoslavije neophodno je imati na umu da je nemoguće obezbediti sigurnost tog razvoja bez daljeg jačanja sistema opštenarodne odbrane i društvene samozaštite.

Zaoštravanje vojno-političke situacije u svetu je dugoročan negativan trend u razvoju međunarodnih odnosa. To je činilac s kojim se mora računati u svim procenama međunarodnog i geostrategijskog položaja naše zemlje i u sklopu toga u procenama ugoženosti bezbednosti Jugoslavije. Delovanje tog činioca je ujedno i razlog što se i u uslovima neophodnosti podmirenja ostalih društvenih potreba potrebe opštenarodne odbrane i društvene samozaštite moraju prioritarno zadovoljavati, jer bi bilo rizično opredeliti se za veće smanjenje sredstava za potrebe opštenarodne odbrane i društvene samozaštite.

⁸ Citirani Zadaci SKJ... str. 124.

4. *Mere i aktivnosti oružanih snaga u ostvarivanju politike ekonomske stabilizacije*

U celom posleratnom razvoju ekonomija snaga i sredstava bila je preokupacija pripadnika JNA i oružanih snaga u celini. Posle privredne reforme 1965. godine, u JNA su pojačane aktivnosti štednje materijalnih i finansijskih sredstava. U vezi s tim, 1969. godine održano je savetovanje o vojnoj ekonomici na kojem je ukazano na potrebu i mogućnost primene ekonomskih kriterijuma u izvršenju odbrambenih zadataka. Polazeći od činjenice da se svaki zadatak može izvršiti na više načina, prihvaćeno je ekonomsko načelo da uvek treba birati onu varijantu izvršenja zadataka koja obezbeđuje postizanje cilja (borbena sposobnost i životni standard) uz najmanje moguća ulaganja snaga i sredstava. To je period kada se u oružanim snagama drugih zemalja intenzivno radilo na razvoju sistema planiranja i programiranja, organizovanijoj primeni analitičkih metoda u pripremi odluka, povećanju efikasnosti rukovođenja i komandovanja i konstituiranju vojne ekonomike kao naučne discipline.

Od 1977. godine, kada su Odlukom Skupštine SFRJ svi korisnici sredstava iz budžeta federacije obavezani da izrađuju programe štednje, sve jedinice i ustanove JNA koje su nosioci planiranja i materijalno-finansijskog poslovanja pripremaju i donose, za svaku kalendarsku godinu, posebne programe štednje. U mnogim jedinicama i ustanovama su formirani saveti ili komisije za štednju koji predlažu mere i iniciraju aktivnosti, koordiniraju rad na ostvarivanju programa štednje, analizirajući postignute rezultate i predlažu upravnoj strukturi najpovoljnija rešenja. Njihov rad je pozitivno uticao na stvaranje odgovornog odnosa prema štednji finansijskih i čuvanju materijalnih sredstava. Određen broj jedinica i ustanova JNA samoinicijativno je sačinio dugoročne programe štednje. Tim programima su utvrđene brojne mere i aktivnosti na menjanju i unapređenju postojeće prakse i traženju boljih rešenja, pri čemu se polazilo od osnovnih mera za racionalnije izvršenje zadataka utvrđenih Planom razvoja JNA u periodu 1981—1985. godine, kao i planovima razvoja jedinica i ustanova za taj period. Za JNA, kao celinu, takođe se izrađuje program štednje i vrši analiza njegovog ostvarivanja. Poslednji izvodi iz tih dokumenata dostavljeni su nadležnim organima federacije koji su, pored ostalog, i preko njih bili informisani o preduzetim merama i rezultatima štednje u JNA.

Štabovi teritorijalne odbrane društveno-političkih zajednica su u redovnom postupku donošenja i izvršenja planova razvoja jedinica i ustanova teritorijalne odbrane preduzimali mere i inicirali aktivnosti radi racionalnijeg i ekonomičnijeg izvršenja zadatka.

Ocenjujući ekonomsku stabilizaciju kao dugotrajniji proces koji podrazumeva radikalnu izmenu odnosa i ponašanja, u JNA je prevladalo shvatanje da bi trebalo napustiti izradu posebnih programa štednje i obezbediti da svi planovi i programi razvoja i izvršenja zadataka po svojoj suštini budu stabilizacioni. Tim opredelenjem planiranje, kao jedna od osnovnih funkcija rukovođenja i komandovanja, dobija izuzetno značajnu društvenu ulogu.

Pravilnost prilaza ostvarivanju politike ekonomske stabilizacije kao dugoročnom procesu potvrđena je u stavovima i zaključcima 21. sednice CK SKJ, u kojima je istaknuta neophodnost menjanja ukupnog ponašanja i shvatanja u svim oblastima privrednog i društvenog života. Sumiranjem dosadašnjih rezultata u ostvarivanju politike ekonomske stabilizacije u oružanim snagama, posebno u JNA, može se zaključiti da je stvorena povoljna klima i razvijena svest o neophodnosti racionalnog i ekonomičnog izvršenja zadataka. Osnovni rezultati postignuti u oblasti pozadinskog obezbeđenja sadržani su, pored ostalog, u racionalnijoj izgradnji građevinskih objekata, povoljnijem obezbeđenju dela prehrambenih artikala iz oblasti proizvodnje, uštedama energije, racionalnijim nabavkama, uštedama na rasturu hrane i boljoj organizaciji izvršenja zadataka.⁹

Zapaženi rezultati u štednji ostvareni su i u obuci i vaspitanju, opremanju naoružanjem i vojnom opremom, uređenju teritorije itd. Usavršavanjem planova i programa, intenzivnijim i organizovanim radom, smanjeno je vreme izvođenja pojedinih oblika obučavanja. Deo obuke se izvodi u vanradne dane i slobodno vreme, uz bolje izvršene pripreme. Obezbeđeno je organizovanje prevoženje i racionalnije korišćenje vozila u procesu obučavanja. U oblasti obuke, vaspitanja i školovanja moguće je preduzeti i druge mere, kao što su: dalje poboljšanje planova i programa; usavršavanje metodike nastave; smanjenje svih vrsta odsutnosti sa obuke i nastave, i potpunije iskorišćenje raspoloživih sredstava Jugoslovenske narodne armije, Teritorijalne odbrane, društveno-političkih zajednica i organizacija udruženog rada pri obezbeđivanju zemljišta za izgradnju objekata za obuku svih struktura društva.

⁹ O tome je iscrpno pisao general-pukovnik Ilija Radaković u članku: *Neka aktuelna pitanja privredne stabilizacije u pozadinskom obezbeđenju*, časopis »Pozadina«, br. 6/81 i 1/82.

U oblasti naučnoistraživačkog i razvojnog rada nastoji se obezbediti racionalnije izvršenje zadataka potpunijom razradom i praćenjem izvršenja programa, usavršavanjem organizacije istraživačko-razvojnih institucija, većim povezivanjem razvojnog rada sa proizvodnjom itd. Bez obzira na sve preduzete mere, postoji još mogućnosti da se postojećim kadrom i opremom vojnotehničkih instituta i angažovanjem istraživačko-razvojnih institucija društva povećava kvalitet, skrate rokovi i postignu veći ekonomski efekti istraživačko-razvojnog rada.

U oblasti proizvodnje i nabavke naoružanja i vojne opreme takođe je preduzeto mnoštvo mera i aktivnosti radi ostvarivanja politike ekonomske stabilizacije. Dat je prioritet modernizaciji, proširenju, održavanju i racionalnijem iskorišćenju postojećih kapaciteta organizacija udruženog rada koje proizvode naoružanje i vojnu opremu u odnosu na izgradnju novih kapaciteta. Pored toga, teži se potpunijoj orijentaciji na domaću opremu. Preduzete su i raznovrsne mere za blagovremeno obezbeđenje i racionalno snabdevanje repromaterijalom, sirovinama i energijom.

Povećanje tehničke opremljenosti oružanih snaga zahteva i adekvatno tehničko obezbeđenje. To pretpostavlja dobro poznavanje tehničko-eksploatacionih karakteristika sredstava, efikasno preventivno održavanje, redovnu kontrolu stanja tehnike od svih nivoa rukovođenja i komandovanja i menjanje celokupnog odnosa prema tehnici bez koje danas nije moguće uspešno voditi rat. Potrebno je preduzeti i mere da se ublaže uticaji nepovoljnog kretanja na tržištu na tehničko obezbeđenje oružanih snaga.

Učinjeni su značajni naponi i u sprečavanju pada životnog standarda pripadnika oružanih snaga. Međutim, u uslovima bržeg rasta troškova života i ograničenih finansijskih sredstava, ipak nije bilo moguće izbeći određene negativne tendencije u održavanju nivoa životnog standarda, što je karakteristično i za društvo u celini. U daljem ostvarivanju politike ekonomske stabilizacije biće potrebni još veći naponi za sprečavanje osetnijeg pada životnog standarda i za njegovo usklađivanje s kretanjem u društvu.

U dosadašnjem celokupnom angažovanju oružanih snaga u ostvarivanju politike ekonomske stabilizacije znatno je više postignuto uštedama u toku izvršenja zadataka nego ugradnjom stabilizacionih elemenata u proces pripremanja i donošenja odluka. Zbog toga, stručni organi i starešine na rukovodećim položajima, u odnosu na ekonomske zahteve politike ekonomske stabilizacije, moraju kvalitetnije pripremati donošenje odluka, svestranim razmatranjem svih varijanti izvršenja zadataka birajući one koje obez-

beđuju postizanje postavljenih ciljeva s najmanje mogućim ulaganjima snaga i sredstava.

Povećanje kvaliteta odlučivanja u celini, pa i u odnosu na ekonomske kriterijume, zahteva studiozniji pristup procesu pripreme odluke (postavljanje ciljeva i uočavanje problema koje treba rešiti, prikupljanje i sređivanje većeg broja podataka i veću organizovanost i sistematičnost u provođenju analitičkih procesa). To dalje pretpostavlja veću stručnost i univerzalnost kadrova, izgrađenost adekvatnog informacionog sistema, timski rad i efikasniji rad komandi i štabova u celini.

U Programu idejno-političkih zadataka organizacije SKJ u JNA u vezi s odlučivanjem ističu se sledeći zahtevi: »Povećati odgovornost komunista za donete odluke kojima se angažuju sredstva i dosledno sprovođenje usvojenih stavova, kao i poduzimanje efikasnih mera prema pojedincima koji se ne ponašaju u skladu sa odlukama, zadacima i propisima koji regulišu raspolaganje i upotrebu društvenih sredstava.«¹⁰

U neposrednoj vezi s povećanjem efikasnosti odlučivanja je i unapređenje organizacije rada i povećanje produktivnosti u izvršenju zadataka, a i domaćinski odnos prema društvenim sredstvima. Dosadašnja praksa ukazuje da problemima usavršavanja organizacije rada i ekonomske efikasnosti poslovanja moramo posvećivati više pažnje. S tim ciljem potrebno je razvijati naučnoistraživački rad u toj oblasti i više se koristiti rezultatima nauke u izvršenju svih zadataka.

Na dostignutom nivou razvoja naših oružanih snaga postoje objektivni uslovi i potreba za većim podsticanjem pronalazaštva i racionalizatorstva. Racionalizacija u organizaciono-tehnološkim postupcima izvršenja zadataka, u odnosu na ekonomske kriterijume, ima poseban značaj.

Dalji razvoj i jačanje opštenarodne odbrane zahtevaće i znatna ulaganja društvenih sredstava. Jasno je da u nepovoljnoj ekonomskoj situaciji sve potrebe neće moći biti potpuno zadovoljene. Zbog toga je neophodno ostvariti selekciju prioriteta, donositi optimalne odluke, racionalno izvršavati zadatke i ekonomično angažovati sredstva. To bi bilo nerealno očekivati od tako složenog i dinamičkog sistema, kao što je sistem opštenarodne odbrane, ako se ne iznađu i ne razviju zadovoljavajuća organizaciono-metodološka rešenja planiranog razvoja i ne obezbede relativno stalni i stabilni izvori finansiranja.

¹⁰ Sedma konferencija organizacije SKJ u JNA, Komitet organizacije SKJ u JNA, Bgd. 1982. godine, str. 29.

Trajnost i složenost problema koje treba rešiti u toku ostvarivanja politike ekonomske stabilizacije zahtevaju stvaralački prilaz izvršenju zadataka, produktivan rad, racionalno ponašanje i odgovoran odnos prema svim oblicima potrošnje svih organa i pojedinaca koji obavljaju poslove opštenarodne odbrane, a posebno onih koji rukovode tim poslovima. Pri tome mora biti jasno da smanjenje izdvajanja za potrebe opštenarodne odbrane ima određene granice i da štednja koja bi negativno uticala na realizaciju usvojenih planova i programa razvoja i jačanja opštenarodne odbrane ne bi bila društveno opravdana.